

РОЗДІЛ V

Філософія і соціологія релігії

УДК 2-1:165.12

Юрій Борейко

Релігійний стереотип як феномен повсякденності

Статтю присвячено дослідженню феномену релігійного стереотипу в контексті повсякденності. Як компонент релігійної свідомості стереотип відіграє важливу роль у формуванні ставлення людини до навколишнього світу, інших людей, спільнот. Релігійний стереотип впливає на усвідомлення індивідом належності до релігійної спільноти, перетворює суб'єктивне сприйняття релігії на імператив для всіх членів спільноти.

Ключові слова: релігійний стереотип, релігійна свідомість, картина світу, повсякденність, стереотипізація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Релігія як форма усвідомлення людиною навколишнього світу і самої себе, що закономірно виникла, історично та соціально зумовлена, є відображенням навколишньої дійсності, тому розвивається та змінюється одночасно з життям. Релігійній свідомості притаманна віра, символічність, чуттєва наочність, емоційність, поєднання реального змісту з ілюзіями, уява, релігійна мова. Поряд із визнанням реального життя в релігійній свідомості зберігається подвоєння світу, віра в потойбічний світ. До найважливіших компонентів релігійної свідомості належить релігійний стереотип, що впливає на усвідомлення індивідом належності до певної релігійної спільноти, перетворює суб'єктивне сприйняття релігії на імператив для всіх членів спільноти.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Феномен стереотипу досліджується в працях соціологів, етнографів, психологів, етнопсихолінгвістів, релігієзнавців, лінгвістів (Т. Адорно, М. Акопян, А. Байбурін, М. Бутиріна, Ж. Коллен, І. Кон, В. Красних, У. Ліппман, Г. Маркузе, Ч. Мілс, С. Московичі, Г. Олпорт, В. Рижков, Ю. Сорокін, Ю. Прохоров, Д. Тейлор, Д. Угринович, Л. Филипович, З. Фройд, Е. Фром, В. Ядов П. Шихирев та ін.). Представники різних наукових напрямів досліджують стереотипи з позицій своєї галузі дослідження, тому виокремлюють соціальні, ментальні, культурні, етнокультурні стереотипи, стереотипи спілкування тощо. До різновидів соціальних стереотипів належать недостатньо вивчені релігійні стереотипні утворення, визначення основних характеристик яких у контексті повсякденності і є **метою статті**.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Людина живе у світі стереотипів, що нав'язані їй ззовні та функціонують у повсякденному житті. Вона володіє індивідуальним особистим досвідом, особливою формою сприйняття навколишнього світу, на основі якого створюється картина світу. Людина як суб'єкт пізнання є носієм певної системи знань, уявлень, думок про об'єктивну дійсність, що в різних науках називається картиною світу, концептуальною системою світу, моделлю світу, образом світу і має різні аспекти дослідження.

Поняття «картина світу» належить до фундаментальних категорій, які виражають специфіку людини та її буття, відносини зі світом, найважливіші умови існування людини у світі. Картина світу – природний універсальний посередник між різними сферами людської культури, дієвий засіб інтеграції людини в певній спільноті чи суспільстві загалом, що сприяє єдності знання та поведінки. Картина світу створюється в результаті експлікації, екстрагування, опредмечування, об'єктивації та осмислення образів світу, які лежать в основі життєдіяльності, а також унаслідок творення, розробки нових образів світу, що здійснюється у процесі спеціальної рефлексії, котра має систематичний характер.

Стереотипи як компонент картини світу наповнюють сприйняття Я старими образами, проєктують на світ приховане в пам'яті. Стереотипи відіграють особливу роль у процесі сприйняття дійсності, маркуючи об'єкти за різними ознаками чи властивостями. У розумовому процесі

відтворюються ідеї, що відображають певну систему діяльності, відносин, зразків поведінки, зміст яких обумовлений практикою, тому сприймається як належне. Стереотипи формуються у процесі соціалізації суб'єкта в сім'ї, у результаті виховання, наслідування. Створення картини світу відбувається у процесі взаємодії з навколишнім середовищем, у результаті впливу соціальних інститутів. Зокрема, в релігійному середовищі формується релігійна картина світу, складаються передумови відтворення релігійності, засвоєння індивідом стереотипів релігійної поведінки. Отже, картина світу постає фундаментом виникнення стереотипів.

Термін «стереотип» увів у науковий обіг американський журналіст, соціолог У. Ліппман. У книзі «Громадська думка», опублікованій у 1922 р., він зробив спробу визначити значення стереотипів у системі громадської думки. Дослідник розуміє стереотип як особливу форму сприйняття навколишнього світу, що здійснює певний вплив на дані почуттів людини до того, як ці дані фіксуються у свідомості. На думку У. Ліппмана, система стереотипів, захищає становище індивіда в суспільстві, економить його час, допомагає врятуватися від спроб побачити світ стійким і охопити його цілком [6]. Таке розуміння стереотипу вказує на детермінованість його культурою та визначає стереотип як засіб економії зусиль і мовних засобів. Отож У. Ліппман виявив не лише феномен, що реально існує, а й указав на деякі закономірності функціонування стереотипу в процесі мислення та поведінки.

У міждисциплінарному дискурсі стереотипу існують різноманітні визначення цього феномену. Так, стереотип розуміють як судження, якому властиві спрощена та узагальнена форма, емоційне забарвлення, що приписує визначеному класу осіб певні властивості, або, навпаки, відмовляє їм у цих властивостях. Стереотипи розглядаються як особливі форми обробки інформації, що полегшують орієнтацію людини у світі. Ознаки, які містяться в стереотипах, використовуються для оцінки належності предметів до певного класу та приписування їм визначених характеристик [2].

Дослідники розуміють стереотип як когнітивну структуру з фіксованою оцінкою уявленого знання, що функціонує як механізм стабілізації соціально значущої діяльності. Завдяки універсальності й активності когнітивного компонента стереотипи можуть формуватися в будь-якій сфері людського знання, вони беруть участь у процесі смислотворення, постають регулятором соціальної поведінки [4, с. 36]. Стереотип забезпечує можливість швидко, просто та досить надійно категоризувати, спрощувати, схематизувати найближче й віддалене соціальне оточення [1, с. 98].

Стереотип визначається як певний процес і результат спілкування (поведінки) відповідно до визначених семіотичних моделей, список яких закритий унаслідок певних семіотико-технологічних принципів, прийнятих у конкретному соціумі. При цьому семіотична модель реалізується на соціальному, соціально-психологічному рівнях (стандарт) або на мовному, психологічному рівнях (норма). Стандарт і норма існують у двох видах: як штамп (надлишково експлікований складний знак) і як кліше (недостатньо експлікований складний знак) [8].

Є інший погляд, згідно з яким стереотип – це фрагмент концептуальної картини світу, що існує у свідомості, певне стійке мінімізовано-інваріантне утворення, зумовлене національно-культурною специфікою уявлення про предмет або конкретною ситуацією, яка розглядається абстрактно, в узагальненому значенні. З погляду форми, ці уявлення мають мовну оболонку. Стереотипи функціонують у психологічній та мовній іпостасях, поділяються на кліше і штампи. Кліше і штампи потрібно розмежовувати на основі ознаки інформативного навантаження. Так, кліше завжди асоціюється з інваріантом сприйняття, співвідносно з тими прецедентними феноменами, які мають повну парадигму значень-смислів. Натомість штамп не передбачає «співположення» реальної й прецедентної ситуації, не має жодного семантичного навантаження [3, с. 105–106, 128].

Стереотип – це спрощений стандартизований, стійкий, ціннісно визначений, емоційно насичений образ (схема, кліше, шаблон), який уособлює суть уявлення про соціальний об'єкт (індивіда, групу, явище чи процес). В основі формування стереотипу лежить реальний соціально-психологічний феномен узагальнення, схематизації, генералізації даних особистого життєвого досвіду на основі можливих джерел інформації. Стереотипи активно сприймаються спільнотою, історично й систематично формуються та закріплюються в соціокультурному досвіді, відрізняються одноманітністю. Вони виявляються й транслуються за допомогою усталених образів поведінки соціальних суб'єктів (соціальних груп, індивідів) [9].

У процесі засвоєння людиною релігійних елементів формується картина світу, у якій основне місце посідає релігія. У результаті подвоєння світу виникає певне ставлення до надприродного, унаслідок

чого сакральний світ набуває практичної цінності. Так, для християнина реально існуючими є образи надприродного – Бог, сатана, ангели, рай, пекло тощо. Ці образи стають предметом почуттів людини, а ставлення до них набуває позитивного або негативного емоційного забарвлення [4, с. 38].

З огляду на попередні міркування релігійний стереотип можна визначити як стійке стандартизоване утворення, образ, що має спрощену й узагальнену форму, емоційне навантаження, постійно реалізується в мисленні, ритуалах, поведінці, жестах, міміці, мові представників певної релігійної спільноти. Релігійні стереотипи виникають і закріплюються як результат суджень, що формуються під час співіснування в релігійному середовищі. У процесі еволюції суспільства релігійні стереотипи можуть з'являтися, еволюціонувати або зникати. Стереотипи не формуються на основі власного досвіду, а переймаються у процесі соціалізації та створюються за допомогою засобів масової інформації. Найчастіше формування релігійних стереотипів відбувається непомітно для індивіда, завдяки чому вони утверджуються як стійкі еталони, що панують над свідомістю людини. Інформація, що міститься в стереотипі, переважно є екстрактом лише тих характеристик події, явища або людини, які співвідносяться з набутим досвідом і значущі для стабільного розвитку та функціонування суспільства.

Більшість стереотипів мають історичне походження, оскільки події, певним чином впливають на формування враження, яке у вигляді позитивного чи негативного пригадування накладається на уявлення сучасного покоління. Виникнення стереотипів пов'язане з властивими свідомості тенденціями – конкретизацією, прагненням до асоціації абстрактних понять із будь-якими конкретними образами й спрощенням, тобто виокремленням одного або декількох простих ознак як основних для позначення складних явищ. На утворення стереотипу впливають емоційні та смислові акценти, що виникають при сприйнятті людей, спільнот, процесів, явищ або інформації про них. Стереотипи допомагають оволодіти певною сукупністю знань і уявлень про світ, засвоїти певну систему орієнтирів та вмій, які необхідні для кожного члена суспільства чи спільноти. Завдяки стереотипам найскладніші явища можна окреслити двома-трьома фразами. Особливістю стереотипів є володіння підсвідомістю окремого індивіда і суспільства загалом.

У процесі стереотипізації відбувається підведення об'єкта під узагальнювальне поняття – стереотип, що характеризується неадекватною мірою узагальнення істотних ознак об'єкта, їх неповним або надлишковим набором. Стереотипи функціонують як своєрідні фільтри, за допомогою яких зі значного обсягу інформації можна виокремити головне для швидкого первинного розпізнавання об'єкта, на основі чого суб'єкт упевнено обирає значущий спосіб ставлення або поведінки. Це зумовлено властивим людському мисленню принципом економії, здатністю рухатися від одиничних конкретних випадків до узагальнення і в зворотному напрямі, потребою впорядковувати, класифікувати навколишню дійсність. Більшість стереотипів адекватно відбивають об'єктивну реальність, а їх ефективність зумовлюється високим ступенем одноманітності повсякденного життя.

Як бачимо, стереотип – це форма спрощення чи перебільшення певних ознак групи людей, що подається стисло, у вигляді короткого умовисновку. Саме тому найчастіше стереотипи розуміються як узагальнена перцепція перших вражень про певну групу, яка вирізняється своєрідною, незвичною, іншою поведінкою, думками, мовою. Саме в такій якості вони можуть спровокувати упередження, фальшиві припущення щодо національних або релігійних ознак певної групи людей. Стереотип може існувати у вигляді спрощеної концепції, вульгаризованої думки або уяви, невідповідного дійсності зображення про спільні для певної групи ознаки. Стереотипи найчастіше мають негативну конотацію, проте функціонує велика кількість позитивних стереотипів [10, с. 160–161].

Стереотипи – це вагомі в житті людини та спільноти кліше, стандартні уявлення, поведінкові установки. Основними видами світоглядних стереотипів, що створюються в сучасному суспільстві, дослідники вважають міфи, догми та утопії. Міф – це стійка ідея (стереотип), яка виникла й утримується в глибинах індивідуальної чи масової свідомості, видаючи бажане за дійсне. Міф є самообманом людини або спільноти, індивідуальною чи колективною добровільною ілюзією, зміст якої полягає в компенсаторній функції. З цього погляду потреба в міфах ніколи не зникне. Догма – стереотип, упродовження у свідомість іззовні, із середовища можновладців. Якщо міф – самообман, то догма – обман. Міф має наївний, безкорисливий, природний характер, догма – лукава, корислива, з розрахунком. Водночас догма виконує також компенсаторну функцію, інакше вона не буде прийнята. Ефективною догмою є та, яка імітує народні сподівання, тобто міф. Соціально дієвою силою володіють утопії – розгорнуті псевдофутурологічні конструкції, створені з міфів, догм та їх гібридів.

Ці схеми «щасливого майбутнього» ірраціональні, збігаються з народними сподіваннями – міфами, спрямовані в певне русло за допомогою майстерно поєднаних догм. Кожне соціальне середовище, більш-менш стійка спільнота мають набір міфів, догм і утопій, що складають їх символи віри, утворюють ідеологію цього середовища, зокрема й релігійну [7].

Дослідники акцентують увагу на групі як реальному трансляторі стереотипів, поза якою неможливе існування стереотипних утворень. Структура соціальної групи містить соціальну інтеракцію, тобто комунікативну взаємодію, яка здійснюється за допомогою знакових систем («кодів»), «наклеювання ярликів», що ідентифікує членство в групі, за допомогою формування образів у масовій свідомості, ідентифікацію як ототожнення себе з групою через протиставлення «ми – інші» за допомогою встановлення соціальних кордонів, габітуалізацію – засвоєння індивідом соціальної позиції та формування в нього установок, стереотипів, притаманних групі [5, с. 12]. Сприйняття іншої групи людей стереотипним чином спричиняє формування позитивних автостереотипів або негативних гетеростереотипів. Стереотип є одним із чинників структурування групової ідентичності, що впливає на самовизначення індивіда та групи. Стереотипізація використовується для сприйняття суспільного середовища, оскільки визначає поведінкові норми для групи, що відрізняються від наказової та очікуваної індивідуальної поведінки.

У сучасних дослідженнях простежуються три основні підходи у вивченні стереотипу: «стереотип-установка», «стереотип-образ», «стереотип-уявлення». Відповідно до концепції «стереотип-установка» стереотип є концентрованим вираженням соціальної установки, що володіє яскраво вираженим афективним складником, схематизованим і генералізованим змістом, стійким до зовнішніх впливів. Потрібно зазначити, що під установкою слід розуміти спрямованість свідомості на певне явище, процес дійсності, яка виражає схильність особистості, її готовність діяти певним чином щодо цього об'єкта. У рамках концепції «стереотип-образ» стереотип розглядається як соціальне утворення – продукт діяльності спільноти й особистості. Концепція «стереотип-уявлення» вбачає у стереотипі продукт пізнавального (когнітивного) процесу. Звертаючись до розуміння природи стереотипу, прихильники цієї концепції відзначають насамперед його раціональну основу. Стереотип є одним із результатів процесу категоризації – організації навколишнього світу за допомогою визначення загальних властивостей різних об'єктів. Отже, стереотип здатний формувати спрощене уявлення, спрямоване на впорядкування досвіду та інформації, володіти можливістю деформувати свідомість і поведінку, нести спотворення (співвідноситься не з реальністю, а з упередженістю), протистояти новому знанню, мати підвищену стійкість, «закритість» [9].

Стереотипи виконують багато функцій на індивідуальному та спільнотному рівнях. Серед них найголовнішими є відбір інформації, створення й підтримання позитивного образу себе та своєї спільноти, обґрунтування й виправдання поведінки членів певної спільноти. За допомогою стереотипу різко скорочується час оцінювання мінливої реальності, прискорюється процес пізнання, надається попередня підстава для орієнтації в конкретній ситуації. Для досягнення цієї мети часто використовується такий прийом стереотипізації, як «наклеювання ярликів», що полегшує процес оцінювання подій за допомогою згадування прецедентних фактів та явищ. У цьому випадку ярлик, діючи за допомогою спрощеної дефініції, що наголошує на одній характерній ознаці, яка нівелює багатогранність поняття, звужує його зміст і програмує певне сприйняття, є засобом дискредитації індивіда чи спільноти.

Від інших видів знання стереотип відрізняється тим, що співвідноситься переважно не з об'єктом, а зі знаннями про нього. Неважливо, чи стереотип як стандартне знання є справжнім знанням, оскільки головним у стереотипі постає не правдивість, а стійка переконаність у ній. Стереотип – не помилкове знання, а особливий його вид, що виникає завдяки «економії мислення». Функція стереотипу як класифікатора дійсності з переваги перетворюється в недолік, коли стереотип уже не відповідає об'єктивній дійсності або класифікує явища й об'єкти за вторинними несуттєвими ознаками.

У структурі стереотипу виокремлюють афективний, когнітивний і поведінковий рівні. Когнітивний компонент стереотипу полегшує та інтенсифікує пізнавальні процеси в процесі соціалізації індивіда, проте може спричинити протилежний результат, що полягає в деструкції мислення і картини світу. Мислення індивіда потребує опори на загальнолюдські стандартизовані знання і загальноприйняті способи розумової діяльності. Осмислення та узагальнення подібності людей, що належать до однієї спільноти, обґрунтовує сприйняття ними «своїх» і «чужих» за допомогою

емоційно забарвлених позитивних або негативних образів. Проте це не спричиняє виявів агресивності щодо інших спільнот чи їх представників, адже в спілкуванні з іншими людьми особа користується стереотипами, які сформувалися як результат узагальнення раніше накопиченого досвіду.

Стереотипи можна також поділити на стереотипи поведінки і стереотипи свідомості. Стереотипи поведінки – це стійка поведінка певної спільноти й індивідів, що до неї належать, яка регулярно повторюється й залежить від ціннісно-нормативної системи цієї спільноти. Стереотипи поведінки перебувають у тісному зв'язку зі стереотипами свідомості, які фіксують ідеальні уявлення ціннісно-нормативної системи та є основою для формування стереотипів поведінки. Можна стверджувати, що стереотипи свідомості створюють моделі поведінки, натомість стереотипи поведінки впроваджують ці моделі в життя.

У релігійній свідомості стереотип виявляється як у формі стереотипу мислення (свідомості), так і стереотипу поведінки особистості. Людина часто використовує стереотипи як набір жорстких припущень, що стосуються релігійної системи. Стереотип виникає на основі спонтанних релігійних почуттів та емоцій і зумовлюється природними умовами розвитку людей, що закріплюються в колективній релігійній свідомості. Стереотипи як ментальні категорії мають властивість існувати та функціонувати незалежно від індивідуальної релігійної свідомості. Релігійний стереотип характеризується особливостями та способами вираження, свідомою чи несвідомою налаштованістю, релігійною вірою [4, с. 39].

Сучасні українські реалії засвідчують функціонування традиційних релігійних стереотипів, а також процес утворення нових. Стереотип має матричну природу, соціотворча сутність якої впливає на формування поведінки людини. Стереотип – це компонент колективної свідомості, яка виявляється в соціальних установках, безпосередньо впливаючи на сприйняття та оцінку реальності. Соціальна установка як первинна інформація про суб'єкт детермінує соціальні уявлення, експлікуючи їх у стереотипи. Особистість самоідентифікує себе зі стереотипами, які вбудовані в спільнотне середовище і виявляються в ньому. Водночас, в умовах кризи релігійної ідентичності, спостерігається криза процесу формування позитивних стереотипів та виникнення нових стереотипних форм ідентичностей. Стереотипи можуть функціонувати у вигляді характеристик іншої релігійної спільноти, а також мати форму уявлень про іншу культуру загалом. Так, релігійні стереотипи містять розумові аналогії, оцінку традицій, звичаїв, норм спілкування, поведінки, забобонів, моральних та етикетних норм тощо.

Стереотипи мають багато спільного з традиціями, звичаями, міфами, ритуалами. Останні характеризуються об'єктивною значущістю, відкритістю для інших, натомість стереотипи залишаються на рівні прихованих умонастроїв, що існують у середовищі «своїх». Від інших форм регуляції взаємовідносин та поведінки людей – забобону, установки, соціальної норми, звичаю, ритуалу – стереотип відрізняється здатністю змінюватися, функціонувати на основі очікувань (установок), а не їх детермінації. Іншими словами, стереотип не є жорстким соціальним утворенням, що визначає спосіб поведінки, а лише моделлю певної стратегії поведінки.

Стереотип можна розглядати як уявлення, що ґрунтується на забобонах. У цьому випадку стереотип постає упередженим ставленням до людини на основі її належності до певної спільноти, що передбачає наявність позитивної або негативної оцінки. У більшості випадків, коли йдеться про установку, мається на увазі негативна оцінка людини чи спільноти. Як свідчить практика, релігійні стереотипи, що призводять до формування негативних упереджень, зумовлені недоліком життєвого досвіду, відсутністю інформації чи наявністю помилкової, випадкової, неперевіреної інформації, надлишково емоційним сприйняттям, маніпулюванням буденною свідомістю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, релігійний стереотип – це стійкі, узагальнені, спрощені, ригідні, емоційно забарвлені уявлення, у яких людина чи релігійна спільнота розглядаються як носії характеристик, що приписуються будь-якому члену цієї спільноти безвідносно до його реальних рис. У повсякденному житті релігійний стереотип як стереотип свідомості або стереотип поведінки відіграє важливу роль у формуванні оцінки людиною навколишнього світу, створює модель поведінки в конкретних ситуаціях. Розрізняють авто- й гетеростереотипи, які виникають і функціонують у рамках колективної свідомості, впливають на ідентифікацію індивіда з певною релігійною спільнотою на основі протиставлення з іншими. Використання стереотипу призводить, з одного боку, до звуження пізнавального процесу, що в певних випадках має позитивне

значення, з іншого – до утворення упереджень, які мають негативний зміст. Стереотипи можуть ґрунтуватися на стародавніх глибинних пластах міфологічної свідомості, відіграючи визначальну роль у прийнятті рішень в умовах перехідного чи кризового стану суспільства.

Джерела та література

1. Агеев В. С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы / В. С. Агеев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 240 с.
2. Байбури А. К. Некоторые вопросы этнографического изучения поведения / А. К. Байбури // Этнические стереотипы поведения / под ред. А. К. Байбурина. – Л. : Наука, 1985. – С. 7–21.
3. Красных В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? Человек. Сознание. Коммуникация : монография / В. В. Красных. – М. : Диалог – МГУ, 1998. – 352 с.
4. Лавлинский Р. А. Стереотип в функционировании религиозного сознания / Р. А. Лавлинский // Вестн. Донец. нац. ун-та экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. Гуманитар. науки. – 2011. – № 2 (50). – С. 36–39.
5. Лавлінський Р. О. Стереотип як предмет соціально-філософського аналізу : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Лавлінський Руслан Олександрович ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2012. – 18 с.
6. Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман ; пер. с англ. Т. В. Барчуновой. – М. : Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
7. Муштук О. З. Как убеждать: мифы и стереотипы сознания [Электронный ресурс] / О. З. Муштук // Режим доступа : http://www.elitarium.ru / 2012/07/04/kak_ubezhdat_mify_i_stereotipy_soznaniya.html.
8. Сорокин Ю. А. Стереотип, штамп, клише: к проблеме определения понятий / Ю. А. Сорокин // Психолингвистические аспекты изучения текста / отв. ред. А. И. Новиков. – М. : Наука, 1985. – С. 55–58.
9. Тощенко Ж. Т. Тезаурус социологии : темат. слов.-справ. [Электронный ресурс] / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 487 с. Режим доступа : <http://referati.me/sotsiologiya-obschaya/tezaurus-sotsiologii-temat-slov-sprav-pod-red.html>.
10. Филипович Л. Етнорелігійні стереотипи та їх функціонування в українському суспільстві / Л. Филипович // Українське релігієзнавство. – 2009. – № 50. – С. 160–166.

Борейко Юрий. Религиозный стереотип как феномен повседневности. Статья посвящена исследованию феномена религиозного стереотипа в контексте повседневности. Как компонент религиозного сознания стереотип играет важную роль в формировании отношения человека к окружающему миру, другим людям, сообществам. Религиозный стереотип влияет на осознание индивидом принадлежности к религиозному сообществу, превращает субъективное восприятие религии на императив для всех членов сообщества. В процессе усвоения человеком религиозных элементов формируется картина мира, в которой основное место занимает религия. В результате удвоения мира возникает определенное отношение к сверхъестественному, в результате чего сакральный мир приобретает практическую ценность. Религиозный стереотип – устойчивое стандартизированное образование, образ, имеющий упрощенную и обобщенную форму, эмоциональную нагрузку, постоянно реализуются в мышлении, ритуалах, поведении, жестах, мимике, речи представителей определенного религиозного сообщества. Религиозные стереотипы возникают и закрепляются как результат суждений, формирующихся во время сосуществования в религиозной среде. В процессе эволюции общества религиозные стереотипы могут появляться, эволюционировать, исчезать. Стереотипы не формируются на основе собственного опыта, а заимствуются в процессе социализации и создаются с помощью средств массовой информации. Чаще всего формирование религиозных стереотипов происходит незаметно для индивида, благодаря чему они утверждаются как устойчивые образцы, господствующие над сознанием человека. Информация, содержащаяся в стереотипе, преимущественно является экстрактом только тех характеристик события, явления или человека, которые соотносятся с приобретенным опытом и значимые для стабильного развития и функционирования общества.

Возникновение стереотипов связано с присущими сознанию тенденциями – конкретизацией, стремлением к ассоциации абстрактных понятий с любыми конкретными образами и упрощением, то есть выделением одного или нескольких простых признаков как основных для обозначения сложных явлений. На образование стереотипа влияют эмоциональные и смысловые акценты, возникающие при восприятии людей, сообществ, процессов, явлений или информации о них. Стереотипы помогают овладеть определенной совокупностью знаний и представлений о мире, усвоить определенную систему ориентиров и умений, необходимых для каждого члена общества или сообщества. Особенностью стереотипов является владение подсознанием отдельного индивида и общества в целом.

Ключевые слова: религиозный стереотип, религиозное сознание, картина мира, повседневность, стереотипизация.

Boreiko Yury. Religious Stereotype as a Phenomenon of Everyday Life. The article is devoted to the study of the phenomenon of religious stereotype in the context of everyday life. As a component of religious consciousness the stereotype plays an important role in shaping the relations of man to the surrounding world, other people, communities. Religious stereotype affects the individual's awareness of belonging to a religious community, transforming the subjective perception of religion on imperative for all members of the community. In the process of human assimilation of religious elements, picture of the world in which the principal place is the religion is formed. As a result of the doubling of the world there is a certain attitude to the supernatural, resulting in a sacred world becomes a practical value. The religious stereotype - standardized stable formation, an image that has simplified and generalized form, emotional stress, constantly implemented in thought, rituals, behavior, gestures, facial expressions, language, representatives of a religious community. Religious stereotypes arise and are fixed as a result of the judgments that are formed during the co-existence in a religious environment. In the evolution of society religious stereotypes can emerge, evolve, disappear. Stereotypes are not formed on the basis of their own experience, but taken in the socialization process and created by the media. Often the formation of religious stereotyping occurs unbeknownst to the individual, so they are approved as sustainable standards that dominate the human consciousness. The information contained in the stereotype, is mostly extract only those features of an event, phenomenon or human that relate to the acquired experience and important for the stable development and functioning of society.

The emergence of stereotypes associated with the inherent tendencies of mind – a specification, commitment to the Association of abstract concepts with any specific images and simplification, i.e. selection of one or more common features as fundamental to refer to complex phenomena. On the formation of stereotype affect emotional and meaningful accents occurring in the perception of people, communities, processes, phenomena, or information about them. Stereotypes help to master a certain amount of knowledge and understanding of the world, learn a system of benchmarks and skills that are necessary for each member of the society or community. Feature of stereotypes is a possession of the subconscious of the individual and society as a whole.

Key words: religious stereotype, religious consciousness, world view, everyday life, stereotyping.

Стаття надійшла до редколегії
18.02.2016 р.